

Türkiye Bilimler Akademisi

AKP Kıskaçında

Türkiye'de Kurumsal ve Bilimsel Özerkliğin Tahribatı

Türkiye'de ulusal bilim politikalarına ilişkin çok önemli değişiklikler getiren bir düzenleme, konuyu doğrudan ilgilendiren bilim dünyası, muhalefet partileri ve diğer paydaşlarla hiçbir müzakere süreci yürütülmeden, dayatmacı bir anlayışla hayata geçirilmiştir. Hükümet, 27 Ağustos 2011 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan ve asli amacı Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın teşkilat ve görevlerini belirlemek olan 651 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin (KHK) 31-38. Maddeleri ile Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) ve TÜBİTAK kurumlarını siyasi denetim altına almıştır. Ardından, 2 Kasım 2011'de hükümet, bu kez de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın teşkilat ve görevlerini belirleyen bir kararnamenin arkasına saklanarak, TÜBA ile ilgili ek değişiklikler gerçekleştirmiş ve kurumun bilimsel ve kurumsal özerkliği yok edilmiştir. Hükümetin bu yaklaşımı akademiye ele geçirme ve bu sayede bilimsel kuruluşlar üzerinde bir siyasi denetim uygulama amacını ortaya koymaktadır. Bu tür müdahaleler sonucunda bilimsel düşünce ve araştırma devlet güdümü altına girmekte ve kurumsal özerklik kaybedilmektedir.

Bilimsel Özerkliğin Kaybı

27 Ağustos 2011'de gerçekleştirilen düzenleme ile TÜBA üyelerinin sayısı, üçte biri Bakanlar Kurulu, üçte biri YÖK ve üçte biri de asli üyeler tarafından seçilmek üzere 150'den 300'e çıkarılmıştır. Birçok uluslararası bilim kuruluşu ve ulusal bilim akademilerinin tepkisi sonucunda hükümet, 2 Kasım 2011 tarihinde, KHK yetkisinin bitmesine saatler kala, son bir KHK ile Ağustos ayındaki düzenlemeye ek olarak yeni değişiklikler gerçekleştirmiştir. Buna göre TÜBA'ya üye atanması konusundaki yetki Bakanlar Kurulu'ndan alınarak TÜBİTAK Bilim Kurulu'na devredilmiştir. Böylece göstermelik bir değişiklik sağlanmış olsa da, TÜBİTAK Bilim Kurulu'na atamaları zaten hükümetin kendisi yaptığı için, TÜBA'ya üye atama yetkisi konusunda herhangi bir

değişiklik olmamış, hükümet dolaylı olarak atama yapma yetkisini korumuştur. Yapılan düzenleme ile, önceden akademi tarafından seçilen başkan da bundan böyle Başbakan tarafından atanacaktır. Oysa bilimin geliştiği tüm ülkelerde bilim akademilerinin üyeleri, mevcut üyeler tarafından seçilmektedir.

Daha önce TÜBİTAK ile ilgili yapılmış düzenlemeler ve sürekli yenilenen KHK'lar yoluyla TÜBA'nın hükümete dolaylı yoldan bağlanmış olması, hükümetin bilim kurumlarına müdahale etme konusundaki ısrarını son derece belirgin hale getirmiştir. Bunun sonucunda 50'ye yakın TÜBA üyesi art arda istifa ederek yapılan müdahaleyi protesto etmiştir.

Paydaşlarla hiçbir müzakere süreci yürütülmeden, şeffaf olmayan ve dayatmacı bir anlayışla hayata geçirilen bir değişiklikle TÜBA'nın bilimsel ve kurumsal özerkliği yok edilmektedir.

Hükümetin bu anlayışı ve uygulaması 21. yüzyılda kabul gören evrensel bilim anlayışı ile hiçbir bakımdan bağdaşmamaktadır. Bu yaklaşım neticesinde bilim, kurumsal özerliğe sahip ve özgür bir alan olmaktan çıkartılarak AKP hükümetinin kendi partizan amaçları doğrultusunda denetleyeceği bir icraat alanına dönüştürülmektedir. Bilim dünyasının, sivil toplum kuruluşlarının ve çağdaş düşünce ve değerlere sahip olan siyasi partilerin bilimi bu şekilde tanımlayan bir görüş ile hemfikir olması beklenemez.

TÜBA'nın bu yeni yapısıyla bir bilim akademisi olarak kimliğini yitirmesi ve uluslararası bilim çevreleri tarafından dışlanması olasılığı bilim dünyası tarafından yaygın olarak paylaşılan temel bir endişe kaynağıdır. KHK'ya Türkiye dışından gösterilen tepkiler de bu yöndedir. Çok sayıda



bilim akademisi kuruluşu ve ulusal bilim akademileri Başbakan'a doğrudan mektup yazarak ya da açıklama yaparak bu kararı protesto etmişler ve hükümeti kararı geri almaya çağırılmışlardır. Dünyanın en saygın bilim dergilerinden olan Nature, TÜBA'nın özerkliğine son verilmesini "ülkede yaşanan genel anti-demokratik dönüşümün simgesi" olarak nitelendirmektedir. Dergi bu düzenleme ile TÜBA'nın akademik niteliklerini neredeyse tamamen yitirdiğini vurgulamakla kalmayıp, uluslararası kuruluşları TÜBA'yı resmi olarak tanımadıklarını açıklamaya çağırılmaktadır. Gerekçe, kurumun kendini yönetme ve üyelerinin bilimsel erdeme dayalı olarak atanması kriterlerini yerine getirememesidir.

Kurumsal Özerkliğin Kaybı

Kaybedilen ikinci temel ilke ise kurumsal özerkliliktir. Çoğulcu demokrasi siyasal iktidardan bağımsız özerk kurumların varlığını gerektirir. AKP iktidarının bütün gücü elinde toplayan ve çoğulculuk yerine çoğunlukçuluğu hedefleyen otoriter iktidar anlayışı, Türkiye'de özerk kurumların varlığını giderek ortadan kaldırmaktadır.

TÜBA: Hükümetin Kıskaçında Bir Bilimler Akademisi

Ağustos 1993 tarihli 497 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan ve 1994'te çalışmalarına başlayan TÜBA'nın amacı ve görevleri şu şekilde belirtilmiştir:

TÜBA'nın Kuruluş Amacı (497 Sayılı KHK Madde 1)

Türkiye'de tüm bilim alanlarında;

1. Araştırmaları, bilimci kişiliğini, araştırıcılığı özendirme,
2. Bu alanlarda emeği geçenleri onurlandırmak,
3. Gençleri, bilim ve araştırma alanına yönelmek,
4. Türkiye'deki bilimcilerin ve araştırmacıların toplumsal statülerinin yükseltilmesi ve korunmasına çalışmak,
5. Bilim ve araştırma standartlarının uluslararası düzeye çıkartılmasına yardım etmek.

TÜBA'nın Görevleri (497 Sayılı KHK Madde 2)

1. Bilimsel konularda ve bilimsel önceliklerin saptanması amacıyla incelemeler ve danışmanlık yapmak,
2. Toplumda bilimsel yaklaşım ve düşüncenin

Hükümet, 17 Ağustos 2011 tarihinde çıkardığı KHK ile 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu kapsamındaki sekiz üst kurulu denetimi altına almış bulunmaktadır. Benzer bir dayatmacı anlayış İnsan Hakları Kurumu başta olmak üzere başka kurumların yapılandırılması sürecinde de yaşanmıştır. Bu örneklerin gösterdiği üzere özerk kurumlar birbiri ardına iktidara bağlanmaktadır.

AKP'nin tekçi ve hiçbir özerkliğe yer bırakmayan siyaset anlayışı yüzünden insan hakları ihlal edilmekte, hukuk yok sayılmaktadır. Bu anlayışın en önemli hedefi yargı bağımsızlığı olmuştur. Artık Türkiye'de bağımsız bir yargıdan söz edilememekte ve toplumda yargıya olan güven her geçen gün zayıflamaktadır. Çoğulcu demokrasi anlayışı, siyasal gücün yetkilerini özerk kurumları yok etmek için değil, onların varlığını korumak adına kullanılmasını gerektirir. Oysa AKP iktidarı bunun tam tersini yapmaktadır. Hem yargı bağımsızlığı, hem de bilimsel kurumlar konusunda yaşanan gelişmeler, çoğulcu demokrasi için vazgeçilmez olan bu anlayışın Türkiye'de var olmadığının açık kanıtlarıdır.

yayılmasını sağlamak,

3. Hükümete, Türk bilimcileri ve araştırmacılarının toplumsal statüleri, yaşam düzeyleri, gelirleri ve bu tür faaliyetlerin gereği olan özel kolaylık ve ayrıcalıklara ilişkin mevzuat değişiklikleri önermek,

Siyaset üstü kalması gereken TÜBA'ya yapılan AKP müdahalesi ile kuruma partizanca bir yön verilmek istenmektedir. Böyle bir bilimler akademisi dünyadaki diğer akademiler nezdinde tüm saygınlığını yitirmeye mahkumdur.

4. Bilimin öneminin ülke kamuoyunca takdir ve kabulünü sağlamak ve bilim adamlığını özendirme için ödüller vermek,
5. Yukarıda belirtilen amaçların gerçekleşmesi ve görevlerin yerine getirilebilmesi için her türlü faaliyette bulunmak.

Kuruluş amacı ve görevlerine bakıldığı zaman açıkça görülmektedir ki, TÜBA'nın kuruluşu



ve işlevleri siyasi amaç gütmeyen, siyaset üstü, yalnızca bilime adanmış bir temele oturtulmuştur. Oysa yeni yapılanmada, TÜBİTAK'ın sahip olduğu yetki ile TÜBA üyelerini belirleyecek olması, TÜBA'nın TÜBİTAK'a bağlanması ve hükümetin dolaylı olarak TÜBA'yı kendi amaçları doğrultusunda dönüştürmek istediği anlamına gelmektedir.

Kurumsal Mirasın Tahribatı

Bilimsel gelişmenin temelinde aklın özgürleşmesi vardır. AKP'nin bilime ve bilim dünyasına bakışı, ülkemizde büyük güçlüklerle yerleştirilmeye çalışılan eleştirel

düşünce ve özgür bilimsel araştırma birikimini ve bunu ayakta tutan kurumsal mirası tahrip etmektedir. Özgür düşünce, bilim ve teknolojinin gelişimi, CHP'nin *Bilgi Toplumuna Doğru* raporunda da vurgulandığı gibi Türkiye'de bilgi ekonomisine geçişin vazgeçilmez unsurlarıdır. Günümüzde ekonomik ve toplumsal gelişmenin başlıca kaynağı bilimsel bilgidir. Hükümetin yaklaşımı Türkiye'yi patent üretemeyen, inovasyon yapamayan, küresel değer zincirlerinin teğet geçtiği, düşük katma değerli üretim yapan bir ülke olmaya doğru sürüklemektedir.

CHP'nin Anlayışı: Özgür Bilim ve Çoğulcu Demokrasi

CHP, Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu anti-demokratik yönelimler karşısında sessiz kalmayacağını sürekli olarak vurgulamıştır. CHP'nin *Demokrasi* raporunda çoğulculuğun önemi belirtilmiş, çoğunluğu elinde tutanların siyasi alanı teklesileştirmesini engelleyecek kurum ve kuralların yaşamsal önemini altı çizilmiştir. Çoğulculuğu garanti altına alacak kurum ve kuralların en önemlilerinden biri kurumsal özerkliktir.

Kurumsal Özerklik ve Çoğulcu Demokrasi

Demokratik hedeflerin hayata geçirilmesi için, çalışmalarını partizanlıktan uzak olarak belirleyen ve iktidara karşı denge ve fren işlevi görece kurumların varlığı özenle korunmalıdır. Yargı bağımsızlığı, ekonomi yönetimindeki özerk üst kurullar, özerk üniversiteler, özerk bilimsel kurumlar ancak bu geniş çoğulcu kurumsal özerklik çerçevesi içinde anlam kazanırlar. Yargının tek kaygısının adalet, hukukun üstünlüğü ve insan hakları olması gerekir. Bilimsel kurumların özgür olarak faaliyet göstermelerini sağlamak için özerk alanlara sahip olmaları şarttır.

TÜBİTAK, YÖK ve üniversitelerin ardından TÜBA'nın da özerkliğine son verilmesi ve iktidarla yakınlaştırılması, ancak demokrasi ile yönetilmeyen ülkelerde görülebilecek bir durumdur. Bir bilim akademisi olarak TÜBA, kuruluş amaçlarında da belirtildiği gibi, bilime adanmış, siyasi müdahaleden bağımsız bir yapıya kavuşmalıdır.

Kurumsal özerklik sadece o kurumlar için değil toplum için, toplumun özgürlüğü, refahı ve kalkınması için önemlidir. CHP siyasal iktidardan bağımsız, özerk kurumların

varlığını ve çoğulcu demokrasiyi korumak konusunda kararlıdır.

Toplumsal Uzlaşma ve Şeffaflık

CHP, söz konusu düzenlemenin, muhalefet partileriyle ve bilim dünyasıyla hiçbir müzakere süreci yürütülmeden, dayatmacı bir anlayışla hayata geçirilmesine karşıdır. CHP, çoğulcu bir demokrasi için atılacak bütün adımların, yapılacak tüm yasal ve anayasal değişikliklerin en geniş katılımı ile hazırlanmasını ve toplumsal uzlaşma ile hayata geçirilmesini savunmaktadır. Bilim hayatı için bu derece önem taşıyan bir konunun, asli amacı Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının teşkilat ve görevlerini düzenlemek olan KHK'ların içine gizlenerek gerçekleştirilmiş olması siyasi iktidarın şeffaflık ve katılımçılık anlayışından ne kadar uzak olduğunu göstermektedir.

CHP, çoğulcu bir demokrasi için atılacak bütün adımların, yapılacak tüm yasal ve anayasal değişikliklerin en geniş katılımı ile hazırlanmasını ve toplumsal uzlaşma ile hayata geçirilmesini savunmaktadır.

Çağdaş demokrasi öncelikle katılımçı demokrasidir. Çağdaş demokrasilerde reformlar halktan gizlenmez, ilgisiz mevzuat parçaları içine saklanmaz. Çağdaş demokrasi, paydaşlara etkin söz hakkı tanıyan demokrasidir. AKP iktidarı baskıcı, tekçi, partizan bir anlayışı hakim kılmaktadır.



Kurumsal Miras

Demokrasinin önemli bir özelliği de kurumların mirasına değer verilmesi, kurumsal kültürün yaşatılmasıdır. CHP kurumsal mirasa büyük değer veren bir siyasi partidir. TÜBA'yı sadece Türkiye ile sınırlı düşünmek doğru olmaz. TÜBA tüm dünyadaki bilim akademilerinin kurumsal mirasını yansıtan bir kurumdur. Bilim akademileri yüzyıllar boyunca bilimin ve teknolojinin gelişmesinde başat rol oynamışlardır. Bu nedenle TÜBA'nın özerkliğine sahip çıkmak tüm dünyanın bilimsel mirasına sahip çıkmak anlamına gelmektedir. Şayet yapılan yanlıştan en kısa zamanda dönülmezse Türkiye'nin bilime verdiği değer konusundaki algı tüm dünyada olumsuz yönde değişecek ve ülkemiz önemli bir itibar kaybına uğrayacaktır.

CHP, özgür düşüncenin, bilimsel özerkliğin ve kurumsal çoğulculuğun yanındadır. CHP, siyasal iktidardan bağımsız, özerk kurumların varlığını ve çoğulcu demokrasiyi koruma konusunda kararlıdır.

Özgür Bilimsel Düşünce

Bilimin ve bilimsel araştırmaların gelişmişlik düzeyine ulaştığı her ülkede bilim akademileri özerk kurumlar olarak faaliyet göstermektedir. Çünkü bilimin dayandığı nihai temel, özgür bir biçimde yapılan gözlem ve deneylerdir. Siyasal iktidara bağımlılık ile özgür bilimsel düşünce ve araştırma bir arada var olamaz. Söz konusu olan sadece bir bilim kurumunun özerkliği değil, bir ülkede özgür bilimsel düşüncenin var olup olmamasıdır.

Bilimsel özerklik, bilimsel kurumların kendi üyelerini seçmelerine bağlıdır. Çünkü seçim için gereken bilimsel değerlendirme ancak o alanda uzman bilim insanları tarafından, kişinin bilime katkısına bakılarak, bilimsel yayınları değerlendirilerek yapılabilir. Söz konusu düzenlemeyi yapanların bilimsel anlayış ve değerlerden ne ölçüde uzak

oldukları açıkça görülmektedir. Bu anlayışa göre atamalar bundan böyle, siyasal ve ideolojik ölçütlere göre yapılacaktır. Yasa değişmez ve uygulama bu yönde sürerse TÜBA'nın bilim akademisi kimliğine son verilmiş, kurumun bağımsız çalışma ortamı yok edilmiş olacaktır. AKP iktidarı, Türkiye'deki bilimsel düşünce temellerini yok etme, ülkeyi bilimsel düşünceden giderek uzaklaştırmanın başlıca sorumlusu olacaktır.

CHP, dünyanın önde gelen tüm bilim akademilerinde ana ölçüt olarak belirlenen esasların, TÜBA'nın bilimsel özerkliğinin korunması için gerekli olduğunun altını çizmektedir:

- yeni üye seçimleri liyakat temelinde, asli üyeler (bilim insanları) tarafından yapılmalıdır
- kurum aşağıdan yukarı doğru demokratik bir şekilde yönetilmelidir
- üye sayısı akademi tarafından belirlenmelidir
- kurum siyasal iktidardan bağımsız olmalıdır.

Sonuç:

TÜBA ile ilgili yaşanan gelişmeler sadece bir kurumun nasıl oluşacağına yönelik teknik bir tartışma olmaktan çok uzaktır. Söz konusu olan Türkiye'deki ifade özgürlüğü, bilim özgürlüğü, düşünce özgürlüğüdür. Partizan amaçlar uğruna Türkiye'nin yaratıcı, inovasyona dayalı, yüksek artı değerli bilgi ekonomisine geçiş süreci tehlikeye atılmaktadır. Aynı ölçüde büyük bir tehlike, çoğulcu demokrasinin iyi işlemesi için büyük önem taşıyan denge ve fren mekanizmalarının yok edilmesidir. Amaçlanan, hayatın her alanına partizanca bir yaklaşımı hakim kılmak ve partizanlığı tek başarı ölçütü olarak belirlemektir.

TÜBA'nın organizasyon yapısı, çalışma biçimi elbette eleştirilebilir. Bu eleştirileri yapacak olanlar da, kurumun daha iyi çalışma ve hizmet verme kapasitesini artırma yönünde öneriler geliştirecek olanlar da bilim insanlarıdır. Siyasi iktidarı bu doğrultuda düşünmeye ve Türkiye'nin bilimsel geleceğini böylesine tehdit eden bir büyük yanlıştan en kısa zamanda kurtulmaya davet ediyoruz.

